

KUKA ANSAITSEE TULLA AUTETUKSI? KANSALAISETEN ASENNOITUMINEN TOIMEENTULOTUEN SAAJIIN SUOMESSA VUONNA 2015

Johanna Kallio: *VTT, dosentti, Sosiologia, Sosiaalitieteiden laitos, Turun yliopisto*

Mikko Niemelä: *Professori, Sosiologia, Sosiaalitieteiden laitos, Turun yliopisto*

jomkall@utu.fi, miarni@utu.fi

Janus vol. 25 (2) 2017, 144–159

Janus

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/janus

Tiivistelmä

Yleinen keskustelu on antanut ymmärtää, että suomalaisten asenteet huono-osaisia kohtaan olisivat koventuneet. Tässä tutkimuksessa tarkastelemme väestöaineistolla sitä, kuinka ansaitsevina apuun toimeentulotuen saajat nähdään Suomessa sekä sitä, missä määrin suomalaisten mielipiteitä voidaan selittää sosiaalisella asemalla, puoluekannalla ja demografisilla tekijöillä. Ansaitsevuuksia lähestymme erilaisten kriteerien kautta. Analysoimme CARIN-mallin viidestä ulottuvuudesta neljää: kontrollia, vastavuoroisuutta, identiteettiä ja tarvetta. Aineistona käytämme vuonna 2015 kerättyä kyselyaineistoa (N=1003). Analyysimenetelminä käytämme suoria jakaumia ja binaarista logistista regressioanalyysiä. Tulosten mukaan kansalaiset suhtautuvat varsin myönteisesti toimeentulotuen saajiin ja arvioivat heidän ansaitsevan apua. Asenne-erot eri selittävien tekijöiden suhteen ovat maltilliset. Korkeasti koulutetut, työttömät, pienituloiset, vihreitä ja vasemmistopuolueita äänestäneet sekä ikääntyneet suhtautuvat myönteisemmin tuen saajiin kuin muut.

JOHDANTO

Osa sosiaalitieteilijöistä on esittänyt, että kansalaisten mielipiteet olisivat koventuneet koskien viimesijaisen perusturvan varassa eläviä Suomessa. Heidän kohdallaan on puhuttu jopa moraalipaniikista, jolla viitataan perustelemattomaan moraaliseen päätökseen tiettyjä ihmisryhmiä kohtaan. Tässä viimesijaisen turvan varassa elävät leimataan passiivisiksi ja yhteiskunnalle hyödyttömiksi sosiaalipummeiksi, joiden tukia toivotaan leikattavan. Näin saattaa olla etenkin internetin keskustelupalstoilla, joissa mielipiteen voi esittää anonyymisti. (Ks. esim. Saari 2016; Saari ym. 2017.) Tutkittua tietoa on kuitenkin varsin vähän siitä, miten kansalaiset asennoituvat huono-osaisiin

ja erityisesti viimesijaisten etuuskien saajiin Suomessa ja muualla. Sen sijaan tiedämme paljon siitä, miten kansalaiset eri puolilla maailmaa asennoituvat köyhyyden syihin (esim. Albrekt Larsen 2006; Lepianka ym. 2010; Niemelä 2008; van Oorschot & Halman 2000).

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme sitä, miten kansalaiset asennoituvat toimeentulotuen saajiin ja siihen, ansaitsevatko he saamansa tuen (*deservingness*). Lisäksi tutkimme, missä määrin kansalaisten mielipiteitä voidaan selittää sosiaalisella asemalla, demografisilla tekijöillä ja puoluevalinnalla. Analyysin pohjaamme vuonna 2015 Suomessa kerättyyn kansalaiskyselyyn.

Toimeentulotuen asiakkaita koskevan kansalaismielipiteen tutkiminen on erityisen tärkeää tässä ajassa. Syyperusteisten ja ensisijaisten sosiaaliturvaetuuksien leikkaukset, hidas tai olematon talouskasvu ja rakenteellisen työttömyyden kasvu tarkoittavat, että toimeentulotuen asiakkuus tulee edelleen yleistymään. Lisäksi artikkeli tarjoaa vertailukohdan 1990-luvun alun talouslaman oloissa tehtyyn tutkimukseen, jossa tarkasteltiin toimeentulotuen asiakkaita koskevaa kansalaismielipidettä (Kangas & Sikiö 1996, 107–131). Seuraavaksi esittelemme teoreettisen mallin avun ansaitsevuuden eri kriteereistä ja käymme läpi aikaisempaa tutkimusta kansalaismielipiteestä ja sitä selittävästä tekijöistä.

ANSAITSEVUUDEN KRITTEERIT

Ansaitsevuuden käsite on moraalisesti latautunut ja tarkoittaa sitä, ansaitseeko yksilö tulla autetuksi. Ansaitsevuutta on mitattu kansalaiskyselyissä lähinnä sillä, kuinka huolissaan yksilö on erilaisten riskiryhmien hyvinvoinnista (van Oorschot 2000; 2006; 2008). Mitä huolestuneempi yksilö on ryhmän hyvinvoinnista, sitä enemmän tämän ryhmän on tulkittu ansaitsevan apua. Nämä tutkimukset ovat tuottaneet runsaasti tietoa erilaisten väestöryhmien välisistä eroista Euroopassa: kansalaiset arvioivat vanhusten, sairaiden ja vammaisten ansaitsevan enemmän apua kuin työttömien tai maahanmuuttajien (van Oorschot 2000; 2006; 2008; van Oorschot & Uunk 2007). Huomattavasti vähemmän kansalaisten ansaitsevuusmielipiteitä on tutkittu suoraan erilaisin asenneväittämin keskittyen yhteen väestöryhmään (Kallio 2013; Kallio &

Kouvo 2015). Tietääksemme aikaisempi tutkimus toimeentulotuen saajien ansaitsevuudesta apuun rajautuu Suomeen.

Toimeentulotuen saajien ansaitsevuutta suoraan mittaavissa tutkimuksissa on keskitytty aikaisemmin hyvinvointivaltion katutasen työntekijöiden mielipiteisiin (Kallio 2013) sekä kansalaisten ja katutasen työntekijöiden välisiin mielipide-eroihin (Kallio & Kouvo 2015). Tämän lisäksi 1990-luvulla aihetta tarkastelivat Kangas ja Sikiö (1996), jotka eivät käyttäneet työn teoreettisena viitekehystenä avun ansaitsevuutta vaan jakoa vasemmisto- ja oikeistolaisiin mielipiteisiin. Suhteessa näihin tutkimuksiin, artikkelimme tuottaa uutta tietoa, koska keskitymme nimenomaan kansalaisten mielipiteisiin, käytämme näistä tutkimuksista poikkeavia selittäviä tekijöitä ja pohjaamme analyysimme varsin tuoreeseen vuonna 2015 kerättyyn aineistoon, jolloin vertailu 1990-luvulla saatuihin tuloksiin on mielekästä.

Koska keskitymme kansalaisten asenteisiin koskien yhtä ryhmää eli toimeentulotuen saajia, kykenemme tarkastelemaan ansaitsevuuden kriteerejä ja kansalaismielipidettä empiirisesti aikaisempaa tarkemmin. Kriteerit esitteli ensin van Oorschot (2000), joka tiivisti aikaisemman kirjallisuuden viiteen ulottuvuuteen, joista sittemmin on käytetty nimitystä CARIN-malli (van Oorschot & Roosma, tulossa). Kriteerit ovat kontrolli (*Control*), asenne (*Attitude*), vastavuoroisuus (*Reciprocity*), identiteetti (*Identity*) ja tarve (*Need*). Van Oorschot ei ole kuitenkaan operationalisoinut kriteerejä suoraan vaan on käyttänyt niitä apunaan tulkitessaan,

miksi kansalaiset arvioivat vanhusten ansaitsevan enemmän apua kuin esimerkiksi työttömien ja maahanmuuttajien (ks. myös van Oorschot 2006; 2008).

Kriteerit avautuvat seuraavien esimerkkien avulla. Ne, jotka eivät ole omalla käytöksellään syyäitä avuntarpeeseensa, ansaitsevat tulla autetuksi (*kontrolli*). Lisäksi ne, joilla on nöyrä ja kiitollinen asenne saamastaan avusta, ansaitsevat apua (*asenne*). Ne, jotka ovat omalla työllään maksaneet veronsa tai joiden voidaan olettaa tulevaisuudessa tekevän näin, ovat ansainneet tulla autetuksi (*vastavuoroisuus*). Edelleen mitä helpompi avuntarvitsijaan on samaistua ja mitä helpommin hänet voidaan ajatella kuuluvat ”meihin” sitä enemmän hän ansaitsee apua (*identiteetti*). Lopulta mitä suurempi on yksilön avun *tarve*, sitä enemmän hän ansaitsee tulla autetuksi. On argumentoitu, että avun tarpeen suuruus ja syy ovat tärkeimmät kriteerit. Aikaisemmissa tutkimuksissa on kuitenkin tarkasteltu kriteereistä lähinnä vain kontrollia eli sitä, missä määrin köyhän nähdään olevan itse syyäitä ahdinkoonsa (esim. Albrekt Larsen 2006; Kallio & Niemelä 2014).

Kriteerien kautta voimme ymmärtää, miksi eurooppalaiset arvioivat ikääntyneiden ansaitsevan muita enemmän apua. Ikääntyneiden avuntarve on ilmeinen, koska iän myötä jäädyään pois työelämästä ja toimintakyky heikentyy monin taivoin. Vanhukset eivät ole syyäitä tilanteeseensa, koska vanheneminen on väistämätöntä. Heihin on helppo samaistua, koska kaikkien lähipiirissä on ikääntyneitä. He ovat usein varsin kiitollisia ja nöyriä saamastaan avusta. Vastavuoroisuuden vaatimus tulee täy-

tettyä, koska ikääntyneet ovat maksaneet pitkän työuransa aikana veroja.

Toimeentulotuen saajia koskevien asenteiden tutkimuksen tekee yhteiskuntapoliittisesti relevantiksi se, että julkinen ja henkilökohtainen mielipide avuntarvitsijoista, heidän ominaisuuksistaan ja käyttäytymisestään ohjaa mitä ilmeisimmin kansalaisten auttamisvalmiutta (Kangas 2003; Petersen ym. 2011). Toisin sanoen mielipiteet huono-osaisen avun ansaitsevuudesta kytkeytyvät tiukasti sosiaaliturvan legitimitettiin ja nykyisten sosiaalipoliittisten järjestelmien kehitykseen kautta historian (Albrekt Larsen 2006; Skocpol 1992; Slothuus 2007; van Oorschot 2000). Esimerkiksi Yhdysvaltalaisen sosiaaliturvan kehittymättömyyttä ja heikkoa kannatusta on jopa selitetty sillä, että yleinen mielipide maassa näkee köyhät itse syyllisiä ahdinkoonsa (Albrekt Larsen 2006; Alesina & Glaeser 2004). Lisäksi ansaitsevuusmielipiteet koskien toimeentulotuen saajia kertovat jotain oleellista heidän asemastaan yhteiskunnassa ja sosiaalisesta koheesiosta heidän ja hyvinvoivien kansalaisten välillä.

KANSALAISTEN ASEENTEET JA NIITÄ SELITTÄVÄT TEKIJÄT

Aikaisemman suomalaisen tutkimuksen mukaan kansalaiset asennoituvat positiivisesti huono-osaisiin, kuten toimeentulotuen saajiin ja köyhiin (Kallio & Kouvo 2015; Kangas & Sikiö 1996; Niemelä 2008). Suomalaisten on kuitenkin havaittu asennoituvan toimeentulotuen saajiin varsin ambivalentisti. Samaan aikaan nähdään, että tuki menee todella tarpeeseen ja että sitä haetaan vilpillisin keinoin (Kangas &

Sikiö 1996, 112). Suomalaiselle ja pohjoismaiselle asenneilmastolle on ominaista se, ettei huono-osaisia syyllistetä laajasti omasta elämäntilanteestaan (Albrekt Larsen 2006; Niemelä 2008). Toisin suomalaiset syyllistävät köyhiä (noin viidennes heistä) hieman useammin kuin muut pohjoismaalaiset (Albrekt Larsen 2006, 68; Kallio & Niemelä 2014, 122).

Suomalaisten positiiviset asenteet köyhistä ja viimesijaisen sosiaaliturvan käyttäjistä sekä heidän ansaitsevuudestaan voidaan ymmärtää mielipiteiden institutionaalisella logiikalla eli universaalilla sosiaalipoliittisella järjestelmällä ja pienillä tuloeroilla (Albrekt Larsen 2006, 52). Universaalien järjestelmien institutionaalisen luonteen vuoksi huono-osaiset eivät ole Suomessa jatkuvan arvioinnin kohteena siitä, ovatko he todella avuntarpeessa. Universalismin vuoksi raja sosiaaliturvan asiakkaiden ja maksajien välillä hämärtyy kaikkien hyötyessä hyvinvointivaltiosta. Täten angloamerikkalainen keskusteluperinne siitä, ovatko sosiaaliturvan asiakkaat itse syyllisiä ahdinkoonsa tai ovatko he tarpeeksi nöyriä ja kiitollisia saamastaan avusta, on pohjoismaalaisille vieras. Universaali järjestelmä ja pienet tuloerot tekevät sen, että sosiaalinen etäisyys tuen saajien ja muiden välillä on pieni. Suomessa ei ole alaluokka- ja riippuvuuskuulttuurikeskustelun perinnettä.

Nyt tarkastelemme kuitenkin universaalien järjestelmien sijasta suomalaisen järjestelmän viimesijaisinta ja tarveharkintaisinta etuutta, jonka hakuprosessissa arvioidaan tarkkaan yksilön taloudellinen tilanne. On siis selvää, että toimeentulotukeen kytkeytyy enem-

män pohdintoja siitä, ansaitseeko yksilö tulla autetuksi kuin universaaleista etuuksista esimerkiksi lapsilisään.

Lisäksi tuloerot ja sitä kautta sosiaaliset etäisyydet ovat kasvaneet Kankaan ja Sikiön 1990-luvulla tehdyn kyselyn jälkeen, mikä voi vaikuttaa kansalaisten mielipiteisiin huono-osaisista. Tuloerojen kasvun myötä Saari (2015, 97–100) on tuonut suomalaiseen sosiolitieteelliseen tutkimukseen empatiakuilun käsitteen, jolla hän viittaa myötätunnon puutteeseen huono-osaisia kohtaan. Empatiakuilu tulee näkyväksi kansalaisten käsityksissä, joiden mukaan huono-osaiset eivät ansaitse yhteiskunnan tukea. Saari on todennut empatiakuilun olevan läsnä Suomessa, koska yli puolet kansalaisista ei juurikaan välitä hyvin marginaalisten ryhmien, kuten asunnottomien, hyvinvoinnista. Saari ei ole kuitenkaan tarkastellut sitä, millainen empatiakuilu liittyy kooltaan suurempiin huono-osaisiin ryhmiin, kuten toimeentulotuen saajiin, joiden kohdalla sosiaalinen etäisyys hyväosaisiin on todennäköisesti pienempi kuin asunnottomien, päihdeongelmaisten tai leipäjonon asiakkaiden kohdalla.

Sosiaalipoliittisia mielipiteitä on perinteisesti selitetty intresseillä ja ideologialla (esim. Jaeger 2006; Kallio 2010). Lisäksi huono-osaisia koskeviin asenteisiin liittyy sosiaalinen etäisyys ja koettu empatia. Yhtäältä niillä, joilla on suurin riski jäädä viimesijaisen toimeentulotuen asiakkaiksi, on intressi nähdä tuen saajat ansaitsevina apuun ja tätä kautta puolustaa järjestelmän legitimitettä. Kyse voi olla siitä, että huono-osaiset suhtautuvat myönteisemmin etuuksien saajiin ja löysemmin ansaitsevuuden kriteerien täyttämiseen,

koska näin ollen ryhmä saa moraalista etumatkaa muihin avunsaajiin nähden. Kyse on siis intressiryhmien välisestä kilpailuasetelmasta. Toisaalta on mahdollista, että nimenomaan huono-osaiset (tässä esimerkiksi työttömät) kykenevät samaistumaan toisten huono-osaisien asemaan paremmin kuin ryhmät, joiden taloudellinen tilanne on vakaa. (Albrekt Larsen 2006; Jeene ym. 2013; Kallio & Kouvo 2015; van Oorschot 2006.)

Näin ollen on mahdollista, että työttömät suhtautuvat myönteisemmin toimeentulotuen asiakkaisiin uskoen heidän täyttävän useammin ansaitsevuuden kriteerit kuin työelämässä olevat. Tämä johtuu eri etuuksien saajien välisestä kilpailuasetelmasta ja sosiaalisesta etäisyydestä (Jeene ym. 2013, 1105). Toimeentulotuen saajista iso osa on työttömiä. Aikaisemman tutkimuksen mukaan ne, joilla on kaikkein vakain työmarkkina-asema, suhtautuvat toimeentulotuen asiakkaiden ansaitsevuuteen kriittisemmin kuin muut (Kangas & Sikiö 1996, 121).

Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että vähän kouluja käyneiden mielipiteet toimeentulotukea saavia kohtaan ovat kielteisemmät kuin korkeasti koulutettujen. Matalasti koulutetut arvioivat korkeasti koulutettuja useammin, etteivät tuen saajat ole todella avun tarpeessa. Lisäksi vähän kouluja käyneet syyllistävät tuen saajia laiskuudesta enemmän kuin muut. (Kangas & Sikiö 1996, 116–117.) On esitetty, että korkeakoulututkiminto (erityisesti yhteiskuntatieteistä) lisää yksilön ymmärrystä sosiaalisten ongelmien taustalla vaikuttavista monimutkaisista prosesseista ja sosiaalista tiettyihin ar-

voihin, kuten tasa-arvoon ja demokratiaan, jotka puolestaan voidaan liittää huono-osaisia ymmärtäviin mielipiteisiin (Linos & West 2003, 399–400).

Hyvin perinteinen selittävä tekijä sosiaalipoliittisessa mielipidetutkimuksessa on yksilön tulot (Ervasti 1996; Muuri 2007; Pöntinen & Uusitalo 1988). Yhtäältä on esitetty, ettei hyvätuloisilla ole intressejä viimesijaista sosiaaliturvaa koskien ja täten ei ole heidän etunsa mukaista nähdä toimeentulotuen asiakkaita ansaitsevina. Toisaalta voidaan ajatella, että hyvätuloisten ja toimeentulotuen asiakkaiden välinen sosiaalinen etäisyys on suuri, mistä johtuen suurituloisten on vaikea samaistua asiakkaiden tilanteeseen ja tätä kautta keke empatiaa (ks. esim. Albrekt Larsen 2006; Saari 2015). Kankaan ja Sikiön (1996, 124) tutkimuksen mukaan tulot eivät kuitenkaan erottele kansalaisten asenteita toimeentulotuen asiakkaita koskien. Tämä voi johtua siitä, etteivät tuloerot Suomessa ole niin suuret kuin monissa muissa kehittyneissä hyvinvointivaltioissa, vaikka erot ovatkin viime vuosina kasvaneet erityisesti rikkaimpien parantaessaan suhteellista asemaansa (esim. Blomgren ym. 2014).

Ideologiaa mitataan asennetutkimuksissa yleensä puoluepoliittisella samais-tumisella (Ervasti 1996; Forma 1999; Jaeger 2006). Sen on todettu olevan kytköksissä sekä yleisiin hyvinvointivaltiomielipiteisiin että abstrakteihin käsityksiin huono-osaisuuden syistä ja toimeentulotukiasiakkaiden ansaitsevuudesta apuun (Jeene ym. 2013; Kallio & Kouvo 2014; Lepianka 2007). Oikeistoon itsensä sijoittavat syyllistävät useammin köyhiä omasta ahdingostaan ja näkevät toimeentulotuen asiakkaat

vähemmän oikeutettuina apuun kuin vasemmistoa kannattavat. Leimallista oikeistolaiselle näkökulmalle on asiakkaaseen liittyvien ominaisuuksien korostaminen: asiakkuus on tietoinen valinta, joka on seurausta laiskuudesta ja yrittämättömyydestä (Kangas & Sikiö 1996, 109; ks. myös Appelbaum 2002). Oikeistoa äänestävät ovat enemmän meritokratian ja yksilönvapauden kannalla ja siksi todennäköisesti asennoituvat tiukemmin tuen saajien ansaitsevuteen (Jeene ym. 2013, 1106–1107).

Naisten on todettu suhtautuvan positiivisemmin toimentulotuen asiakkaisiin kuin miesten. Tämä on ollut erityisen selvää kaikkein leimaavimmissa väitteissä tuen saajien laiskuudesta ja vilpillisyydestä (Kallio & Kouvo 2014, 328; Kangas & Sikiö 1996, 119–120). Lisäksi naiset syyllistävät köyhiä tai työttömiä näiden ahdingosta harvemmin kuin miehet (Kallio ym. 2013; Niemelä 2008; Sun 2001). Tämä voi johtua sukupuolten välisistä arvoeroista. Naiset arvostavat enemmän sosiaalista tasa-arvoa, solidaarisuutta ja yhteisöllisyyttä, kun taas miehet korostavat taloudelliseen ja aineelliseen hyvinvointiin liittyviä arvoja (Arts & Gelissen 2001, 295–297).

Ikääntyneet uskovat nuoria useammin, että apu menee todella tarpeeseen. Toisaalta heidän on todettu epäilevän muita useammin tuen saajien olevan laiskoja ja käyttävän vilpillisiä keinoja saadakseen tukea. (Kangas & Sikiö 1996, 122.) Ikääntyneiden mielipiteet siis näyttäytyvät aikaisemman kirjallisuuden valossa varsin ambivalentteina. Tulos voidaan ymmärtää joko elämäkokemuksesta tai sukupuolviivaikutuksesta käsin (Kallio 2010, 45). Nuoret

ovat sosiaalistuneet laajaan hyvinvointivaltioon ja näkevät toimeentulotuen todennäköisesti enemmän sosiaalisena oikeutena kuin häpeällisenä armopalana (Kangas & Sikiö 1996, 122).

TUTKIMUKSEN TAVOITTEET, AINEISTO JA MENETELMÄT

Tarkastelemme tutkimuksessa aiempaa kokonaisvaltaisemmin kansalaisten näkemyksiä toimeentulotuen saajien ansaitsevudesta. Aiemmissa ainoastaan kansalaisten mielipiteitä kartoitettavissa tutkimuksissa ei ole analysoitu toimeentulotuen asiakkaita koskevia ansaitsevuden eri ulottuvuuksia. Tässä tutkimuksessa analysoimme CARIN-mallin (van Oorschot & Roosma, tulossa) viidestä ulottuvuudesta neljää: kontrollia, vastavuoroisuutta, identiteettiä ja tarvetta¹. Tutkimme ensinnäkin sitä, kuinka ansaitsevina saamaansa apuun kansalaiset näkevät toimeentulotuen saajat. Toiseksi analysoimme, missä määrin demografiset ja sosioekonomiset tekijät sekä puoluevalinta selittävät toimeentulotuen asiakkaita koskevia asenteita.

Tutkimuksen aineistona käytämme vuonna 2015 kerättyä kyselyaineistoa. Se on Kelan tutkimusosaston tilaama puhelinhaastatteluaineisto (N=1003), jonka aineistonkeruusta vastasi TNS Gallup. Aineisto edustaa 15 vuotta täytännä väestöä Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Aineiston otoksen muodostamisessa käytettiin monivaiheista otettua otantaa. Otantavaiheessa aineisto on tehty edustavaksi iän, sukupuolen ja maantieteellisen sijainnin osalta. Aineistolla selvitetään kansalaisten mielipiteitä Kelan palvelujen käytöstä ja pal-

velutoiminnan kehittämistarpeista sekä sosiaaliturvaan sisältyvistä etuuksista ja niiden toimeenpanosta (ks. esim. Niemelä & Pajula 2014).

Käytetyt vastemuuttajat ovat: 1) Useimmat toimeentulotuen varassa elävät ovat laiskoja, ja heiltä puuttuu halu ratkaista ongelmansa (kriteerinä kontrolli), 2) Useimmat toimeentulotuen asiakkaat ovat osallistuneet tai osallistuvat tulevaisuudessa hyvinvointivaltion rahoitukseen (vastavuoroisuus), 3) Toimeentulotuen asiakas voi olla kuka tahansa meistä, jonka taloudellinen tilanne on yllättäen kriisiytynyt (identiteetti), ja 4) Useimmat ihmiset, jotka saavat toimentulotukea, ovat todella sen tarpeessa (tarve). Vastausvaihtoehdot ovat 1) täysin eri mieltä, 2) osittain eri mieltä, 3) ei samaa eikä eri mieltä, 4) osittain samaa mieltä, 5) täysin eri mieltä ja 6) ei osaa sanoa. Henkilöt, jotka eivät olleet vastanneet tai eivät olleet osanneet vastata jätimme pois analyysistä.

Aikaisemmissa katutason työntekijöitä tarkastelevissa sekä heitä ja kansalaisia vertailevissa tutkimuksissa mielipiteitä on tutkittu kriteereittäin (Kallio & Kouvo 2015; Kallio 2012), mutta tätä artikkelia ja monimuuttuja-analyysyjä varten laadimme erillisistä väittämistä summamuuttujan ($\alpha > 0,6$). Ennen muuttujien yhdistämistä käänsimme kontrolliväitteen asteikon. Uusi summamuuttuja osoittautui varsin vinoksi ja tästä syystä luokittelimme sen dikotomisiksi, jolloin 1 tarkoittaa sitä, että vastaaja arvioi toimeentulotuen saajan ansaitsevan apua (arvot 16–20) ja 0, ettei näin ole (arvot 4–15). Teimme herkkyysanalyysyjä, mutta tulokset eivät merkittävästi muuttuneet riippu-

en vasteen luokkien määrästä tai siitä, mistä kohtaa se on jaettu kahtia.

Selittävinä tekijöinä analysoimme demografisia ja sosioekonomisia tekijöitä sekä vastaajan puoluevalintaa. Selittävät tekijät luokittelimme niin, että saimme jokaiseen luokkaan tarpeeksi tapauksia analyysejä varten. Aineiston jakautuminen käytettävien kategoristen selittävien tekijöiden mukaan on raportoitu liitetäulukossa 1 (liitetäulukko nähtävissä vain verkkolehdesssä). Demografisina tekijöinä ovat sukupuoli ja ikä. Ikä on tilastollisissa malleissa jatkuvana muuttujana, koska sen yhteys asenteisiin oli alustavien analyysien mukaan lineaarinen. Sosioekonomisina tekijöinä ovat koulutus (enintään perusaste, toinen aste, korkea-aste), työmarkkina-asema (työssä, työelämän ulkopuolella muusta syystä kuin työttömyydestä², työtön) ja tuloluokka (pienin, keskisuurin/puuttuva tieto, suurin luokka)³. Poliittista ideologiaa mittaamme viimekertaisissa vaaleissa äänestetyllä puolueella (Kansallinen Kokoomus, Suomen Keskusta, Perussuomalainen puolue, muut/poliittisesti passiiviset, Vihreät ja SDP/Vasemmistoliitto). Muut/passiiviset -luokka sisältää ne, jotka äänestivät viimeksi pieniä puolueita (RKP, KD), muita puolueita tai ryhmittymiä ja henkilöt, jotka eivät äänestäneet, joilla ei ollut äänioikeutta, jotka eivät halunneet/osanneet sanoa ja joiden vastaukset puuttuvat. Henkilöt, joilla oli puuttuvia tietoja koskien ikää, sukupuolta, koulutusta ja työmarkkina-asemaa, pudotimme pois analyysistä.

Käytimme analyysimenetelminä suoria jakaumia ja binaarista logistista regressioanalyysiä, joka soveltuu tilanteisiin, joissa vastemuuttuja on dikotominen

(ks. lisää Hosmer & Lemeshow 2000). Käytimme tilastollisen merkitsevyyden rajana viiden prosentin riskitasoa. Regressioanalyysit laadimme askeltaen siten, että ensin otimme analyysiin mukaan sosiaalista asemaa kuvaavat tekijät. Tämän jälkeen lisäsimme malliin poliittisen ideologian ja lopuksi demografiset tekijät. Ymmärrämme, että sosiaalista asemaa kuvaavat tekijät korreloivat keskenään. Tästä johtuen teimme lisäanalyysija, joissa mukana oli vain yksi sosiaalista asemaa kuvaava tekijä kerrallaan. Näiden analyysien tulokset eivät poikenneet merkittävästi taulukossa 2 raportoiduista varsinaisista malleista.

TULOKSET

Kansalaisista 77 prosenttia oli sitä mieltä, että toimeentulotuen saajat ovat todella avun tarpeessa (taulukko 1). Tämä poikkeaa hieman Kankaan ja Sikiön (1996, 112) saamasta tuloksesta 1990-luvun puolivälistä. Tuolloin kansalaisista 66 prosenttia näki, että tuen saajat tarvitsevat saamaansa avun. Vain noin neljännes arvioi tuen saajien olevan laiskoja ja täten itse syyllisiä ahdinkoonsa. Tämä on huomattavasti vähemmän kuin 1990-luvulla, jolloin 60 prosenttia kansalaisista oli samaa mieltä laiskuusväittämän kanssa (Kangas & Sikiö 1996, 112).

93 prosenttia vastaajista näki, että toimeentulotuen asiakas voi olla kuka tahansa, jonka taloudellinen tilanne on yllättäen kriisiytynyt. Tämän mukaan kansalaiset näyttävät arvioivan tuen saajien kuuluvan ”meihin” eivätkä näe heitä erillisenä ja enemmistöstä poikkeavana ryhmänä. Vastavuoroisuuteen eli ajatukseen, että toimeentulotuen

saajat osallistuvat osaltaan hyvinvointivaltion rahoitukseen, uskoi 62 prosenttia vastaajista. Yleisellä tasolla voidaan sanoa, että kansalaiset arvioivat toimeentulotuen saajien ansaitsevan apua.

Taulukon 1 mukaan kansalaisilla on ollut eniten vaikeuksia muodostaa mielipidettä vastavuoroisuudesta. 17 prosenttia vastaajista ei ollut samaa eikä eri mieltä väitteen ”useimmat toimeentulotuen asiakkaat ovat osallistuneet tai osallistuvat tulevaisuudessa hyvinvointivaltion rahoitukseen” kanssa. 11 prosenttia vastaajista suhtautui neutraalisti kontrolli- ja 8 prosenttia tarveväittämään. Vain 2 prosenttia vastaajista ei ollut samaa tai eri mieltä identiteettikriteerin kanssa. Kansalaiset olivat siis harvinaisen yksimielisiä siitä, että toimeentulotuen saaja voi olla kuka tahansa meistä.

Seuraavaksi siirrymme tarkastelemaan binaarisella logistisella regressioanalyysillä, missä määrin demografiset ja sosioekonomiset tekijät sekä vastaajan puoluevalinta selittävät toimeentulotuen asiakkaiden ansaitsevuutta koskevia mielipiteitä. Raportoimme taulukossa 2 keskimääräiset marginaaliefektit (erotus vertailuryhmään ansaitsevana näkemisen todennäköisyydessä prosenttiyksikköinä), tilastolliset merkitsevyydet ja keskivirheet.

Taulukon 2 mukaan sosiaalinen asema on selvästi yhteydessä kansalaisten käsitteeseen toimeentulotuen saajista. Mallin 3 mukaan niiden, jotka ovat suorittaneet korkeakoulututkinnon, todennäköisyys arvioida toimeentulotuen saajien ansaitsevan apua on 18 prosenttiyksikköä suurempi kuin enintään perusasteen suorittaneiden ($p < 0,01$) (ks. myös Kallio & Kouvo 2015). Edelleen

Taulukko 1. Kansalaisten näkemykset toimeentulotuen saajien ansaitsevuudesta neljän kriteerin mukaan, prosentuaaliset osuudet ja tapausten määrät sulkeissa raportoitu.

	Täysin tai osittain samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Täysin tai osittain eri mieltä
Tarve	77 (623)	8 (63)	15 (119)
Kontrolli	26 (213)	11 (90)	62 (502)
Identiteetti	93 (747)	2 (17)	5 (41)
Vastavuoroisuus	62 (501)	17 (135)	21 (169)

työttömien todennäköisyys nähdä toimeentulotuen saajien ansaitsevan apua on 17 prosenttiyksikköä suurempi kuin työssä olevien ($p < 0,05$). Myös tulo-luokka kytkeytyy kansalaisten mieli-piteisiin poiketen Kankaan ja Sikiön (1996, 124) tuloksesta 1990-luvulta. Mallin 3 mukaan suurimpaan tulo-luokkaan kuuluvien todennäköisyys arvioida tuen saajien ansaitsevan apua on 15 prosenttiyksikköä pienempi kuin pienimpään luokkaan kuuluvien. Ero on tilastollisesti merkitsevä kuitenkin vain malleissa 1 ja 3 ($p < 0,05$).

Puoluevalinta selittää kansalaisten mielipiteitä toimeentulotuen saajista (ks. myös Kallio & Kouvo 2015). Mallin 3 mukaan vihreitä äänestäneiden todennäköisyys arvioida tuen saajien ansaitsevan apua on 31 prosenttiyksikköä suurempi kuin kokoomusta äänestäneiden ($p < 0,001$). Vastaavasti mallin 3 mukaan

vasemmistopuolueita äänestäneiden todennäköisyys nähdä heidät apuun ansaitsevina on 24 prosenttiyksikköä suurempi ($p < 0,001$) kuin kokoomusta äänestäneiden. Myös ryhmän ”muut/ poliittisesti passiiviset” todennäköisyys suhtautua tuen saajiin positiivisemmin on suurempi kuin kokoomusta tukevi-en. Sen sijaan keskustaa ja perussuomalaisia äänestäneet eivät eronneet mieli-piteissään kokoomusta äänestäneistä.

Demografisista tekijöistä ikä selittää kansalaisten mielipiteitä (ks. myös Kallio & Kouvo 2015; Kangas & Sikiö 1996). Tulosten mukaan iän myötä todennäköisyys suhtautua toimeentulotuen saajien ansaitsevuuteen positiivisesti kasvaa ($p < 0,001$). Poiketen aikaisemmasta tutkimuksesta sukupuoli ei kytkeydy kansalaisten mielipiteisiin toimeentulotuen saajista (Kallio & Kouvo 2015, 328; Kangas & Sikiö 1996, 119–120).

Taulukko 2. Valittujen selittävien tekijöiden yhteydet kansalaisten näkemyksiin toimeentulotuen saajien ansaitsevuudesta. Binaarinen logistinen regressioanalyysi, keskimääräiset marginaaliefektit, tilastolliset merkitsevyydet tähdin ja keskivirheet suluissa.

	Malli 1	Malli 2	Malli 3
Koulutus			
Enintään perusaste	0	0	0
Toinen aste	0.040 (0.054)	0.034 (0.053)	0.069 (0.053)
Korkea-aste	0.168** (0.058)	0.152** (0.059)	0.184** (0.059)
Työmarkkina-asema			
Työssä	0	0	0
Työelämän ulkopuolella	0.045 (0.039)	0.056 (0.039)	-0.017 (0.045)
Työtön	0.170* (0.070)	0.184** (0.067)	0.168* (0.065)
Tuloluokka			
Pienin	0	0	0
Keskisuuri/ei tietoa	-0.034 (0.051)	-0.020 (0.051)	-0.058 (0.050)
Suurin	-0.142* (0.059)	-0.103 (0.059)	-0.150* (0.059)
Puoluevalinta			
Kansallinen Kokoomus		0	0
Suomen Keskusta		0.033 (0.064)	0.018 (0.064)
Perussuomalainen puolue		0.087 (0.072)	0.081 (0.072)
Muut/poliittisesti passiiviset		0.179** (0.060)	0.181** (0.060)
Vihreät		0.294*** (0.070)	0.306*** (0.069)
SDP ja Vasemmistoliitto		0.258*** (0.064)	0.242*** (0.065)
Sukupuoli			
Nainen			0
Mies			0.008 (0.035)
Ikä			
			0.004*** (0.001)
chi2	24.47	58.47	68.98
bic	1123.1	1122.5	1125.4
N	805	805	805

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Pohdinta

Mediassa on annettu ymmärtää sosi-
aalisisessa mediassa käytyihin keskuste-
luihin pohjaten, että kansalaisten asen-
teet köyhiä ja huono-osaisia kohtaan
olisivat koventuneet Suomessa. Tämän
artikkelin tulosten mukaan kansalaiset
suhtautuivat kuitenkin varsin myönteis-
esti toimeentulotuen saajiin ja arvioi-
vat heidän ansaitsevan apua. Vain pieni
osa kansalaisista syyllisti toimeentulo-
tuen saajia heidän avuntarpeestaan ja
suurin osa kansalaisista arvioi tuen me-
nevän todella tarpeeseen. Luottamus
vastavuoroisuuteen eli molemminpuo-
liseen auttamiseen oli vahvaa. Lisäksi
yli 90 prosenttia vastaajista arvioi, että
toimeentulotuen saaja voi olla kuka ta-
hansa meistä, jonka taloudellinen tilan-
ne on yllättäen heikentynyt.

Kansalaiset näkivät toimeentulotu-
en saajien ansaitsevan enemmän apua
kuin 1990-luvun puolivälissä. Ero on
siinäkin mielessä mielenkiintoinen,
että sekä käsillä olevan että Kankaan
ja Sikiön (1996) tutkimusten aineistot
on kerätty taloudellisen laman aikana.
Onkin esitetty, että heikon talousti-
lanteen ja matalan työllisyyden aikana
solidaarisuus eri ryhmien, kuten työs-
säkäyviin ja työttömien sekä toimeen-
tulotuen asiakkaiden ja muiden välillä
kasvaa. Tämä on ymmärretty kahden
mekanismin kautta. Työttömyyden
ja köyhyyden ollessa korkealla tasolla
yksilön oma riski jäädä työttömäksi ja
palkkatulotta kasvaa. Lisäksi yksilön lä-
hipiirissä on voitu kokea työttömyyttä
ja köyhyyttä todennäköisemmin kuin
taloudellisen nousukauden aikana,
mikä lisää koettua empatiaa ja kaventaa
sosiaalista etäisyyttä toimeentulotuen

saajien ja muiden välillä. (Esim. Albrekt
Larsen 2006.)

Lisäksi mielipiteet toimeentulotuen
saajista eivät ole yhtä ambivalentteja
kuin 1990-luvulla. Esimerkiksi alle 30
prosenttia arvioi tuen saajien olevan
itse vastuussa avuntarpeestaan ja lähes
80 prosenttia näkee avun menevän to-
della tarpeeseen, mikä tekee kansalais-
mielipiteestä sisäisesti varsin koherent-
tin. Näin ei ollut 1990-luvulla, jolloin
kyseiset luvut olivat noin 60 ja 70 pro-
senttia vastaajista (Kangas & Sikiö 1996,
112).

Mistä nämä aikaisempaa myönteisem-
mät ja sisäisesti koherentimmät mieli-
piteet voisivat johtua? On mahdollista,
että tietoisuus toimeentulotuen tason
heikentymisestä suhteessa elinkustan-
nuksiin ja sen varassa elämisen vaikeu-
tumisesta on laajempaa kuin aiemmin.
Voi olla, että kansalaiset ovat tietoisia
aktivointipolitiikan, kuten sanktiokäy-
töntöjen, vaikutuksista toimeentulotu-
en asiakkaiden arkeen (van Aerschot
2011, 29–62). Valtakunnallisessa medi-
assa on ollut säännöllisesti keskustelua
viimesijaisen sosiaaliturvan tasosta ja
leipäjonoista sekä köyhyyden kasvusta
ja syvenemisestä Suomessa. Tämän kal-
taiset uutisoinnit ovat voineet vaikuttaa
siihen, että toimeentulotuen asiakkaat
mielletään nyt moraalisesti vähemmän
arveluttaviksi ja heidän avuntarpeensa
suuremmaksi kuin 1990-luvulla.

Julkisuudessa on keskusteltu siitä, että
tuloerojen ja köyhyyden kasvun myö-
tä kansalaisten mielipiteet huono-
osaisista ja sosiaalipolitiikasta voisivat
polarisoitua. Nimenomaan kaikkein
rikkaimmat voisivat olla aikaisempaa
kielteisempiä huono-osaisia ja laajaa

hyvinvointivaltiota kohtaan. Tulosten mukaan asenne-erot eri selittävien tekijöiden suhteen ovat kuitenkin varsin maltillisia.

Korkeasti koulutetut asennoituvat toimeentulotuen asiakkaisiin myönteisemmin kuin enintään perusasteen suorittaneet. Tulos on yhdenmukainen aikaisempien tutkimusten kanssa, joiden mukaan vähän koulutetut suhtautuvat kielteisemmin huono-osaisiin ja erilaisiin riskiryhmiin, kuten köyhiin, työttömiin, kodittomiin, maahanmuuttajiin ja toimeentulotuen saajiin (Furnham 1983; Lee ym. 2004; Kangas & Sikkiö 1996; Niemelä 2007; van Oorschot 2006). Aikaisemmassa kirjallisuudessa on esitetty, että vähän kouluja käyneet ja täten mataliin sosiaalsiin asemiin sijoittuvat ovat hyvin sitoutuneita taloudelliseen tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen. Samalla heihin on liitetty arvokonservatismi, joka näyttäytyy esimerkiksi kriittisenä suhtautumisena maahanmuuttajiin ja muihin vähemmistöihin sekä sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Matalasti koulutettujen asenteissa on erotettavissa siis kaksi ulottuvuutta, joiden kautta koulutuksen kaksijakoinen vaikutus tulee esille. Tämä ristiriitaisuus voi johtua siitä, että vähän koulutetut ovat tasa-arvon kannalla vain silloin, kun siitä on heille taloudellista hyötyä. (Svallfors 2006, 162–177.)

Yhtäältä heikoissa yhteiskunnallisissa asemassa olevat voivat haluta tehdä ero itsensä ja sosiaaliturvan varassa elävien välillä korostaakseen omaa statussaan (Jeene ym. 2013; Kallio & Kouvo 2015). Tämä näyttäytyy siten, että esimerkiksi vähän koulutetut tekevät ero toimeentulotuen saajiin asennoituen

heihin kriittisesti. Toisaalta on esitetty, että korkeakoulututkinto lisää yksilöiden ymmärrystä monimutkaisista prosesseista ja rakenteellisista tekijöistä huono-osaisuuden taustalla. Lisäksi korkea koulutus edesauttaa yksilöiden sosiaalistumista tiettyihin arvoihin, kuten tasa-arvoon ja demokratiaan, jotka puolestaan kytkeytyvät myönteisiin mielipiteisiin erilaisista riskiryhmistä. (Linos & West 2003, 399–400.)

Tulostemme mukaan työttömät suhtautuvat myönteisemmin toimeentulotuen asiakkaisiin kuin työlliset. Tulos voidaan ymmärtää sosiaalisen etäisyyden ja intressien valossa. Työttömiin ja toimeentulotuen saajien välinen sosiaalinen etäisyys on pienempi kuin esimerkiksi työssäkävyn ja tuen saajan (esim. Albrekt Larsen 2006). Työttömät ovat mahdollisesti empaattisempia ja samaistuvat helpommin toimeentulotuen saajiin kuin työssäkävyn. Toisaalta toimeentulotuen saajista suurin osa on työttömiä ja täten heidän intresseihinsä kuuluu pitää kiinni tämän ryhmän eduista suhteessa muihin riskiryhmiin (esim. Jeene 2013). Vaikka kyse ei ole suoraan tuen tasosta, johon intressien kytkeytyminen on selkeää, voimme todeta, että toimeentulotuen saajien tulkitseminen ansaitseviksi on työttömien edun mukaista. Tämä siksi, että ansaitsevuuskäsitykset ovat yhteydessä haluun rahoittaa ja kehittää sosiaaliturvaa (Kangas 2003; Petersen ym. 2011).

Puoluevalinta osoittautui varsin tärkeäksi mielipiteitä selittäväksi tekijäksi, kuten on todettu aikaisemmassa tutkimuksessa (Jeene ym. 2013; Kallio & Kouvo 2015). Puoluevalinta näyttää siis selittävän sekä hyvin konkreettisia sosiaaliturvamielipiteitä että abstrak-

timpia käsityksiä huono-osaisuudesta (Jeene ym. 2013; Kallio 2010; Kallio & Kouvo 2015). Vasemmistoa ja vihreitä äänestäneet arvioivat toimeentulotuen saajien ansaitsevan apua useammin kuin kokoomusta äänestäneet. Sen sijaan keskustaa ja perussuomalaisia kannattavat eivät eronneet mielipiteissään kokoomusta äänestäneistä. Tulos on mielenkiintoinen, koska perussuomalaisia äänestäneiden on ajateltu olevan sosiaalipoliittisilta mielipiteiltään varsin vasemmistolaisia ja sijoittuvat poliittisesti oikealle ainoastaan arvokonservatismiin, isänmaallisuuden ja maahanmuuttokriittisyyden takia (Kallio ym. 2013, 47–65). Tämän tutkimuksen tulosten perusteella näyttää kuitenkin siltä, että huono-osaisia koskevissa mielipiteissä perussuomalaiset ovat kuin oikeistopuolueita äänestävät, vaikka sosiaaliturva- ja tueloeroasenteiltaan he ovat lähempänä vasemmistoa kannattavia (Kallio ym. 2013, 47–65). Tämä voi johtua samasta asiasta kuin matalasti koulutettujen kohdalla: sosiaalipoliittikkaa ja taloudellista tasa-arvoa kannatetaan vain silloin, kun siitä on itselle etua.

Voimme tietysti esittää kysymyksen, kumpi on ensin – puoluevalinta vai mielipiteet? Voiko olla niin, että kriittisesti huono-osaisiin suhtautuvat äänestävät tästä syystä oikeistopuolueita vai vaikuttaako puoluesamaistuminen kansalaisten mielipiteisiin? Todennäköisesti molemmat mekanismit selittävät puoluevalinnan mukaisia mielipide-eroja. Selvää kuitenkin on, että puoluevalinta on yksi merkittävimmistä sosiaalipoliittisiin mielipiteisiin kytkeytyvistä tekijöistä, jonka on katsottu mittaavan yksilön ideologiaa ja arvoja (esim. Kallio 2010, 90–91). Näin on, vaikka emme

voikaan tämän tai aikaisemman tutkimuksen perusteella ottaa kantaa kausaalisuuden suunnasta (esim. Kallio & Kouvo 2015; Kallio & Niemelä 2014; Kallio 2010).

Mitä ikääntyneempi vastaaja oli, sitä todennäköisemmin hän arvioi toimeentulotuen saajien ansaitsevan apua. Aikaisempi tutkimus on antanut ikääntyneiden mielipiteistä hieman sisäisesti ristiriitaisen kuvan. Yhtäältä on ajateltu, että he liittyvät toimeentulotuen asiakkuuteen enemmän kielteisiä mielikuvia kuin nuoret, jotka ovat tottuneet laajaan sosiaaliturvaan (Kangas & Sikiö 1996, 122). Edelleen eri ikäluokat ovat sosialistuneet erilaisiin arvoihin ja näkemyksiin: vanhemmat ikäryhmät ovat samaistuneet enemmän yksin pärjäämisen eetokseen kuin nuoret (Kallio 2010, 94). Toisaalta on ajateltu, että iän myötä yksilön ymmärrys sosiaalisista ongelmista ja erilaisista elämäntilanteista kasvaa. Näin ollen elämäkokemus ja erityisesti omassa elämässä koetut haasteet lisäävät myönteisiä näkemyksiä huono-osaisista. Tämän tutkimuksen mukaan jälkimmäinen tulkintakehys on toimivampi: elämäkokemus luo ymmärrystä ja täten positiivisempia mielipiteitä toimeentulotuen saajista.

Vaikka käyttämämme aineisto on varsin uusi, tilanne Suomessa ja muualla Euroopassa on muuttunut sen keräämisen jälkeen hyvin radikaalisti. Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten kasvava määrä Suomessa ja muualla Euroopassa on muuttanut yhteiskunnallista tilannetta huomattavasti. Tällä on todennäköisesti vaikutusta kansalaisten sosiaalipoliittisiin mielipiteisiin. Toinen ajankohtainen kysymys on toimeentulotuen maksatuksen siirto kunnista Ke-

lalle. Tarvitaan tutkimusta siitä, miten siirto vaikuttaa kansalaisten näkemyksiin toimeentulotuesta ja sen saajista. Käsitykset voivat muuttua, kun etuus siirtyy instituutioon, joka tarjoaa myös ensisijaisia ja syyperusteisia etuuksia.

LOPPUVIITTEET

1 Kysymyspatteristo suunniteltiin CARIN-malli mielessä, mutta asenne-ulottuvuuden operationalisointiin liittyy kuitenkin ongelmia. Tästä syystä jätimme sen pois analyyseistä.

2 Tämä luokka sisältää esimerkiksi opiskelijat, eläkeläiset ja muut ei-aktiivit.

3 Henkilökohtainen tulomuuttuja on aineistossa alun perin kategorinen ja tästä syystä emme voi laskea ekvivalenteja tuloja.

RAHOITUS

Tutkimus on osa Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamaa hanketta ”Eriarvoisuus niukkuuden aikana” (päättönumero 293103).

KIRJALLISUUS

Albrekt Larsen, Christian (2006) The institutional logic of welfare attitudes. How welfare regimes influence public support. Hampshire: Ashgate.

Alesina, Alberto & Glaeser, Edward (2004) Fighting poverty in the US and Europe: A world of difference. Oxford: Oxford University Press.

Appelbaum, Lauren (2002) Who deserves help? Students' opinions about the deservingness of different groups living in Germany to receive aid. *Social Justice Research* 15 (3), 201–225.

Arts, Wil & Gelissen, John (2001) Welfare states, solidarity and justice principles.

Does the type really matter? *Acta Sociologica* 44 (4), 283–299.

Blomgren, Jenni & Hiilamo, Heikki & Kangas, Olli & Niemelä, Mikko (2014) Finland: Growing inequality with contested consequences. Teoksessa Brian Nolan, Wiemer Salverda, Daniele Checchi, Ive Marx, Abigail McKnight, István György Tóth & Herman van de Werhorst (toim.) *Changing inequalities & societal impacts in rich countries. Thirty countries' experience*. Oxford: Oxford University Press, 222–247.

Ervasti, Heikki (1996) Kenen vastuu? Tutkimuksia hyvinvointipluralismista legitimitiivillä näkökulmasta. Tutkimuksia 62. Helsinki: Stakes.

Furnham, Adrian (1983) Attitudes toward the unemployed receiving social security benefits. *Human Relations* 36 (2), 135–150.

Forma, Pauli (1999) Interests, institutions and the welfare state. *Studies on public opinion towards the welfare state*. Tutkimuksia 102. Helsinki: Stakes.

Hosmer, David & Lemeshow, Stanley (2000) *Applied logistic regression*. New York: A Wiley-Interscience Publication.

Jaeger, Mads Meier (2006) What makes people support public responsibility for welfare provision: Self-interest or political ideology? A longitudinal approach. *Acta Sociologica* 49 (3), 321–338.

Jeene, Marjolein, van Oorschot, Wim & Uunk, Wilfred (2013) Popular criteria for the welfare deservingness of disability pensioners: The influence of structural and cultural factors. *Social Indicators Research* 110 (3), 1103–1117.

Kallio, Johanna (2010) Hyvinvointipalvelujärjestelmän muutos ja suomalaisten mielipiteet 1996–2006. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 108. Helsinki: Kela.

Kallio, Johanna (2013) Sosiaalityöntekijöiden, diakoniatyöntekijöiden ja etuuskäsittelijöiden näkemykset toimeentulotuen saajista. *Diakonian tutkimus* 1, 39–65.

Kallio, Johanna & Kangas, Olli & Niemelä, Mikko (2013) Intohimo tasa-arvoon: Tuloero- ja maahanmuuttoasenteet erottavat suomalaiset muista pohjoismaalaisista. Teoksessa Matti Apunen, Ilkka Haavisto, Johanna Kallio, Olli Kangas, Pentti Kiljunen, Mikko Niemelä & Ville Perna

- (toim.) Poliitikan sekahaku –Mitkä asiat yhdistävät ja erottavat puolueita. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta, 47–67.
- Kallio, Johanna & Kouvo, Antti (2015) Street-level bureaucrats' and general public's deservingness perceptions of the social assistance recipients in Finland. *Social Policy & Administration* 49 (3), 316–334.
- Kallio, Johanna & Niemelä, Mikko (2014) Who blames the poor? Multilevel evidence of support for and determinants of individualistic explanation of poverty in Europe. *European Societies* 16 (1), 112–135.
- Kangas, Olli (2003) The grasshopper and the ants: Popular opinions of just distribution in Australia and Finland. *Journal of Socio-Economics* 31 (6), 721–743.
- Kangas, Olli & Sikiö, Jaana (1996) Kunnan kansalaisia vai laiskoja lurjuksia? Suomalaisen käsitykset toimeentulotuen saajista. Teoksessa Olli Kangas & Veli-Matti Ritakallio (toim.) Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Stakesin tutkimuksia 65. Helsinki: Stakes, 107–136.
- Lee, Barret & Farrell, Chad & Link, Bruce (2004) Revisiting the contact hypothesis: The case of public exposure to homelessness. *American Sociological Review* 69 (1), 40–63.
- Lepianka, Dorota (2007) Are the poor to be blamed or pitied? A comparative study of popular poverty attributions in Europe. Tilburg: Tilburg University.
- Lepianka, Dorota & van Oorschot, Wim & Gelissen, John (2010) Popular explanations of poverty in Europe: Effects of contextual and individual characteristics across 28 European countries. *Acta Sociologica*, 53 (1), 53–72.
- Linos, Katerina & West, Martin (2003) Self-interest, social beliefs, and attitudes to redistribution. Re-addressing the issue of cross-national variation. *European Sociological Review* 19 (4), 393–409.
- Muuri, Anu (2007) Vaikuttaako palveluiden käyttö mielipiteisiin sosiaalipalvelujärjestelmästä? *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (1), 22–34.
- Niemelä, Mikko (2007) Oma vika, epäonni vai rakenne? Suomalaisen köyhyyden syyt koskevat mielipiteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (6), 585–598.
- Niemelä, Mikko (2008) Perceptions of the causes of poverty in Finland. *Acta Sociologica* 51 (1), 23–40.
- Niemelä, Mikko & Pajula, Hanna (2014) Kansalaisten ja yhteistyökumppanien mielikuvat ja arviot Kelan toiminnasta 2000-luvulla. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 88/2014. Helsinki: Kela.
- Petersen, Michael & Slothuus, Rune & Stubager, Rune & Togeby, Lise (2011) Deservingness versus values in public opinion on welfare: The automaticity of the deservingness heuristic. *European Journal of Political Research*, 50 (1), 24–52.
- Pöntinen Seppo & Uusitalo Hannu (1988) Stability and change in the public support for the welfare state: Finland 1975–1985. *International Journal of Sociology and Social Policy* 8 (6), 1–25.
- Saari Juho (2015) Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus.
- Saari, Juho (2016) Moraalipaniikin aika. *Savon Sanomat* 21.1.2016. <http://www.savonsanomat.fi/paakirjoitukset/Moraalipaniikin-aika/724038>
- Saari Juho, Behm Miia & Lagus Krista (2017) Sosiaalipummi! –Moraalipaniikki 2010-luvun Suomessa. Teoksessa Juho Saari (toim.) Sosiaaliturvariippuvuus. Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Tampere: Tampere University Press, 207–231.
- Skocpol, Theda (1992) Protecting soldiers and mothers. Cambridge: Cambridge University Press.
- Slothuus, Rune (2007) Framing deservingness to win support for welfare state retrenchment. *Scandinavian Political Studies* 30 (3), 323–344.
- Sun, An-Pyng (2001) Perceptions among social work and non-social work students concerning causes of poverty. *Journal of Social Work Education* 37 (1), 161–173.
- Svallfors, Stefan (2006) The moral economy of class. Class and attitudes in comparative perspective. Stanford, CA: Stanford University Press.
- van Aerschoot, Paul (2011) Activation policies and the protection of individual rights. A critical assessment of the situation in Denmark, Finland and Sweden.

-
- Farnham: Ashgate.
- van Oorschot, Wim & Halman, Loek (2000) Blame or fate, individual or social? An international comparison of popular explanations of poverty. *European Societies* 2 (1), 1–28.
- van Oorschot, Wim (2000) Who should get what and why? On deservingness criteria and the conditionality of solidarity among the public. *Policy and Politics* 28 (1), 33–48.
- van Oorschot, Wim (2006) Making the difference in social Europe: deservingness perceptions among citizens of European welfare states. *Journal of European Social Policy* 16 (1), 23–42.
- van Oorschot, Wim (2008) Solidarity towards immigrants in European welfare states, *International Journal of Social Welfare* 17 (1), 3–14.
- van Oorschot, Wim & Roosma, Femke (tulossa) The social legitimacy of targeted benefits: New perspectives on welfare deservingness. Teoksessa Wim van Oorschot, Femke Roosma, Bart Meuleman, Tim Reeskens (toim.) *The Social Legitimacy of Targeted Welfare: Attitudes to Welfare Deservingness*. Cheltenham / Northampton: Edward Elgar Publishing.
- van Oorschot, Wim & Uunk, Wilfred (2007) Multi-level determinants of the public's informal solidarity towards immigrants in European welfare states. Teoksessa Steffen Mau & Benjamin Veghte (toim.) *Social justice, legitimacy and the welfare state*. Aldershot: Ashgate, 217–238.